

Stormoen som gruveby.

Av P. O. Rolseth.

Med ing. P. O. Rolseths tillatelse har vi klippet denne artikkel fra hans bok: Selbo Kobberværk.

Driften i Kongens og Dronningens gruver var satt i gang i 1746—1747, og i 1751 var det rike og mektige malmleie i Lillefjell mutet og prøvedrift igangsatt, om enn i forholdsvis liten målestokk, før 1760. All malmen fra disse gruvene gikk om vinteren på slede og om sommeren som kløv den 4 à 5 mil lange veg til Selbu Hytte ved Mølån for smelting.

Denne distanse var naturligvis en altfor lang dagsmarsj. Det var nødvendig å ha en kvilestasjon omtrent midtvegs, og i den anledning søkte Selbo Kobber-Værk til kongen og fikk også bevillingsbrev på å anlegge en «Colonie» eller gruveby på Stormoen i Roltdalen for Værkets arbeidere og de farende malmkaravaner.

Partisipantenes søknad er datert 30. desember 1750.

Før den tiden var både Stormoen og Svenskmoen anvendt som setervoller. Ingen av stedene finnes nevnt hverken i skattemantall eller matrikler som skyldlagte bruk for fastboende før gruvetiden. Heller ikke er stedet nevnt i protokollasjonen fra en lagtings-åsteds-sak på Lund i 1720, som gjaldt påstått ulovlig tømmerhogst i Roltdal Almenning.

En del historiske opplysninger om Stormoen får en derimot gjennom et par vitneprov, opptatt på vårtinget for Selbu 15/2 1754. Det var futen Colstrup som (etter stiftsbefalingsmann Rantzows ordre) lot oppta dette tingsvitnet. Selbo Kobber-Værks partisipanter hadde nemlig søkt om å få bygslet Stormoen, for, som det står, «paa samme Stæd at indrætte en Colonie for Værkets Arbeidere, og der samme Steds at nyde Græsning for Arbeidernes Creaturer og tillige samme Stæd at opsætte en Sauv (sag) hvortil tømmeret i bemeldte Roltdal Almenning skulde tages».

Vitneprov ble krevd av Ole Kyllø og Håver Stor-Evjen, «som særdeles bruker Stoer-Moen i Roltdalen». I stedet for sistnevnte møtte stedsønnen Mons Christensen. De og almuen i det hele påsto at Roltdalen var *bygdealmenning*. På selve Stormoen setret bare de framkalte to vitner. Men rundt Stormoen setret og havnet «dend hele Almue». Slik hadde det vært fra «Evindelig Tid og Mand efter Mand». Brukerne hadde svart engesletteskatt for Stormoen, og håpet å slippe å betale mere også for framtiden. Men de sa seg også villige til å betale samme årlige avgift som Selbo Kobber-Værks partisipanter hadde tilbydd. De så seg nemlig ute av stand til å bebo gårdene sine, dersom seterbruket på Stormoen ble nektet dem. Å flytte setervoll var umulig. Hver en skikket flekk i almenningen var opptatt på forhånd. Vitnene erklærte videre at på Stormoen fantes ikke skog hverken til hus- eller sagtømmer, «saasom dend (skogen) er gandske smal og stødt». De hadde ikke hogd i skogen. Hadde de det gjort, ville den vært ødelagt på et års tid. De hadde ryddet litt til engbruk. Avlingen de beste årene var ikke mere enn 5—6 lass høy. Stormoen utgjorde en 9—10 mælinger i lengden. Bredden var enda mindre. Vitnene hadde havnet der med om lag 100 krøtter, stort og smått medregnet. Foss til drift av sagbruk fantes ikke nærmere enn en fjerding veg fra Stormoen. Tømmer til sagbruket måtte en hente enda lengre unna. Vitnene kunne ikke innse at Stormoen vilde bli til noen nytte for Selbo Kobber-Værk. Stedet lå for langt unna gruvene, til at det kunne bli bygd hus for arbeiderne. Som leilendinger hadde de intet å si mot planen om sagbruk. Det kom derimot an på hva skogeierne ville si til det. Til slutt erklærte vitnene rent ut at de ikke så seg i stand til å overlate Selbo Kobber-Værk den ringeste del av Stormoen til hustuffer for gruvearbeiderne. Bøndene behøvde alt som fantes av jordveg, til setervoll og havnegang.

Bøndenes motstand førte ikke fram. Kongl. bevilling eller «Concession» ble gitt den 10/11 1756 til Selbo Kobber-Værk på Stormoen eller den strekning som ble bestemt ved forretning av 5/8 1755.

Kongen overlater til daværende og etterfølgende eiere av Selbo Kobber-Værk plassen Stormoen i Roltdal Almenning. Utstrekningen

var blitt bestemt ved Nordenfjeldske Bergamts utvisning samt vedkommende bondelensmanns og 2 menns forretning den 5/8 1755. Stormoen skulde strekke seg i lengden fra «Sydvest i Fagermoelv til Nordost i Rishaugen en god fjerdedel mil, og i bredden fra 600 skridt til en aattendedel mil». Grensene blir så nærmere beskrevet i dette kongelige bevillingsbrevet. Værket fikk rett til å bebygge plassen til bruk for bergfolk. Bruksretten ble begrenset for Værket, slik at Stormoen av Værket bare måtte brukes til hustufter for gruvearbeiderne. Ole Kyllø og Håver Stor-Evjen ble henvist til å søke erstatning hos Værket for hus og anvendt rydningsarbeid, enten ved minnelig overenskomst eller takst av uvillige menn. Selbo Kobber-Værk skulde svare 4 rdlr. årlig til kongens kasse for bruken av Stormoen.

Ved en almeningsbefaring 4/7 1818 omtales at Selbo Kobber-Værk i sin tid var meddelt festebrev på plassen Stormoen, men hadde siden festet den bort til husmenn. Stormo-plassen var uskyld-satt også i 1818. Ved en takstforretning i 1802 blir verdien av dem ansatt til 100 rdlr. (80 spdlr.). Brukene svarte alminnelig land- og brennevinsskatt av Stormoen.

Den siste faste beboer på Stormoen skal ifølge muntlig overlevering ha hett Jokum. Han arbeidet ved Lillefjell gruve og omkom under et forferdelig uvær på vegen heim til julekvelden. Da tidenda om ulykken nådde fram til folk, ble de etterlatte hentet til bygda og barna bortsatt til forpleining der. Det skal være fra den tiden de gamle har sagt: «Det er riktig Jokums-vær i dag», når uværet har rast som verst en vinterdag.

P. O. Rolseth.

Kvern fjellstugu

Paul Birch

Kvern fjellet.

Av Martin Emstad.

En kan si kvernstenbruddene ligger i 3 à 4 avdelinger, nemlig Kvern fjellvatna, Høgfjellet, Floen og Roltmæl. De strekker seg fra Skarvene i nord til Kubjörga i sør.

Vi kjenner navn på over 60 brudd og 22 fjellarbeidsstuer.

Av navn på brudd kan nevnes: Glasmakerarbeidet, Slurpen, Pisa (Katta) Saga, Killingen, Kinnhytte og Brultmesteriet.

I kvern fjellstuene oppholdt fjellkarene seg under brytinga av kvernstener. Noen bodde også i koyer av jord og sten. Etter stuene kan en flere steder se tomter og noen står enda til som Lerholet, Stubben m. fl.

Om høsten drog karene til fjellet og begynte å lense brudda for vatn. Arbeidet med å bryte kvernstener fortsattes så til ut på vårparten da kvernene kjørtes hjem og ble finpussa for å selges.